

Česki Trut, pa slovenski Trõt.

DR. GOJMIK KREK

Česki Trut pa slovenski Trôt.

(Ponatis iz „Kresa“, VI. leto, 2. zvezek.) 1886

Večini čitateljev našega lista je gotovo znano, da se je lansko jesen vnovič vnel boj o pristnosti nekterih staročeských spomenikov, ki še zdaj traja in ga menda tudi ne bode kmalu konec. O ugodnejši priliki utegnem izpregovoriti obširnejše o posamnostih tega znanstvenega boja, ki mi do zdaj še ni omajal preverjenja, da Rokopis Kraljedvorski in Zelenogorski nista proizvod devetnajstega stoletja, kakor sodijo nasprotniki teh spomenikov. Naslednje vrstice naj bi bile skromen donesek za pristnost Rokopisa Zelenogorskega (RZ.).

RZ. pripoveduje v verzih 30 do 36 o Ljubuší tó-le:

Káže kněžna vypravití posly,
po Svatoslav ot Liubice bíelá,
idě-že sú důbraviny uné,
po Liútobor s Dobroslavská Chlemcia,
idě-že Orliciu Lábě pije,
po Ratibor ot gor Krekonoší,
idě-že Trut pegubi saň liútú.¹

V naščini to slove:

Reče knežtja razposlati posle:
K Svetoslavu od Ljubice béle,
Tamo, kjer se dobrovine mlade,
K Ljutoborju s Dobroslavskih holmov,
Tamo, Laba kjer Orlico pije,
K Ratiberju od gor Kerkonosov,
Kjer pogubil Trut je kačo hudo.²

Ko sta pred nekterimi leti dokazovala A. Vašek³ in A. V. Šembera⁴ nepristnost RZ., sklicaval se je le-tá tudi na razprto tu natisnena verza, češ, pesnik je hotel z njima utrditi misel, da bajka o pozaju Trutnov-

¹ Jos. Jireček Rukopisové Zelenohorský a Kralodvorský, v Praze 1879 na str. 4.

² Rokopis Kraljedvorski. Iz staro-českega poslovenil Fr. Levstik, v Celovcu 1856 na str. 49.

³ Filologický důkaz, že Rukopis Kralodvorský a Zelenohorský, též Zlomek evang. sv. Jana jsou podvržené díla Václava Hanky, v Brně 1879.

⁴ Libušin soud domnělá nejstarší památka řeči české jest podvržen též Zlomek evangelium sv. Jana, ve Vídni 1879.

skem sega v pogansko dobo ter da je mesto Trutnov, katero ima pozoja v grbu, dobilo imé po vitezu Trutu, Ljubušinem vrstniku. A mesto Trutnov nastalo je po Šemberi (gl. na str. 29, 30) stopram za kralja Přemysla Otokarja II. po Nemcih, v deželo poklicanih. Nemci so neki mestu nadeli imé „Trautenau“ t. j. „traut“ in „Au“ in od tod izhaja č. Trutnov, a ne prvo iz poslednjega. In to naj bi dokazovalo nepristnost RZ.? O Trutnovu v pesni ni niti sence, in vendar se Šembera suče zgoli okoli njega ter se Truta naravnoč ogiblje, dasi bi bilo samo o njem govoriti in razpravljati, a nikakor ne o stvari, ktera se v pesni niti ne nahaja. Res je, da sta celó P. J. Šafařík in Fr. Palacký ugibala, češ, Trutnov ima imé po Trutu¹, — ali kdo pameten boče pesen zaradi tega sumničil, ker so to mesto nekteri krivo razlagali? Prvi med njimi bil je Hanka sam (Krok I. 3, 60), o katerem pravijo, da je RZ. sestavil. Čudno, jako čudno, kajti ako bi to bilo res, ne bil bi mož niti samega sebe razumel.

Že pred mnogimi leti, ko sem prvič razlagal starejšo dobo slovstva slovanskega, omenjal sem pri tem spomeniku med drugim, da osebno imé Trut naravnoč spominja na Trôta, ohranivšega se v spominu našega národa. Kar sem o Trôtu vedel, nudile so mi bile „Novice“, ki so svoje dni imele lepo navado, da je v njih predelih kdo kako znanstveno ali drugo misel sprožil, ktere so se kmalu drugi lotili in razpravljali o njej. Omenjam samo mirnih pogovorov o raznih besedah in izrazih, ki bi bili imeli priti v nemško-slovenski slovník. Tudi národno-slovstvene tvarine so isto tako prihajale v javnost, in l. 1858. ali v XVI. tečaju „Novic“ bili so poleg Rojenic tudi na vrsti Krsniki ali Kršniki po poročilih Dav. Trstenjaka, Kolomana Mulca in Fr. Pohorskega². Posebno zanimivi so podatki Fr. Pohorskega na 374. strani, a kar poroča v tretjem odstavku, mi je doslovno tu ponatisniti: „Kresnik je imel brata Trota. Z njim se je enkrat peljal na zlatih kolih na gostijo k babilonski kačji kraljici. Ko se en čas peljeta, začelo je hudo grmeti. Kačja kraljica pa ni Kresnika trpela, čeravno se mu je zmirom prilizovala. Pošlje tedaj kačo, ktera je kakor orel imela silne peroti. Naglo z megel zletí na njega in ga hoče zaklati. Ali Trot je s svojo zlato sekiro ji glavo odsekal. Kača z repom v oblake mahne in iz oblakov se izlije neizmerna ploha na zemljo, tako da sta se Kresnik in Trot skoro potopila. Ali zelenki so z bistrimi nogami dirjali kot blisk in so rešili svojega gospodarja iz povodnji.“

¹ Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache, Prag 1840 pag. 93.

² Vse to in marsikaj drugega o istem bajevnem predmetu je zdaj zbrano v krasni knjigi: Črtice iz duševnega žitka štajerskih Slovencev. Sestavil dr. Jos. Pajek, v Ljubljani 1884 na str. 77—82.

Po národni pripovedki odseka torej Trôt kačji kraljici s svojo zlato sekiro glavo, prav kakor v RZ. Trut ugonobi hudo kačo ali natančnejše ljutega pozoja. Ali je mogoče, da bi se oboje še točnejše ujemalo in ali ni ob jednom naše poročilo močen ščit za česko v RZ.? Da bi bili mi posneli pričo o Trôtu po kakšnem českem poročilu, zdi se mi nemogoče; kajti v Čelih o Trutu národ razven imena sploh ničesa ne vé. Prav tako menda ne bode nihče vrtoglavil, da bi bil prišel Trut českega spomenika med narod slovenski ali pa celó, da ga je utihotapil Fr. Pohorski iz Levstikovega prevoda tega spomenika v pripoved o Krěsniku. V naši priči govori se o babilonski kačji kraljici. Stvar nehoté spominja na znano srednjedobno povest o Babilonskem carstvu, ali govoriti o tem predmetu ne bi bilo tú na pravem mestu, kakor se tudi vprašanja niti ne dotaknem, kakšna bajevna bitja so Krsniki ali Krěsniki. Pač pa mi je o Trôtu dostaviti, da ga je lahko tolmačiti domače, in tedaj ni zopet precej misliti, da je od kod izposojen. Podstava mu je staroslov. *trāt- v glagolu *trātiti trāštā ferire, percutere, trāt phalanx, custodia, poljs. trācić, trācać, česk. troutiti, trutiti ferire, zatrutiti trucidare. Slov. Trôt, staroslov. *Trātъ, č. Trut torej pomenja bijca, boreca, nasilnika, sovraga in je imenu prav primerno, da odseka Trot kačji kraljici z zlato sekiro glavo ter da Trut umori ljutega pozoja. Nekteri so mislili na glagol staroslov. truti trujā in trovā, potruti absumere, natruti nutrire itd., ali temu nasprotuje stvar sama ob sebi in vzlasti tudi to, da bi se po tej izpeljavi moralo tudi slovensko imé glasiti Trut, a ne Trôt, kakor se glasi. Da zvoní naše imé Trôt in ne Trut, je ob jednom tudi najboljši dokaz, da nam imé ni prišlo iz Česke. Z jezikoslovnega stališča ni dvojiti, da spada beseda h glagolu staroslov. *trātiti in da to tudi pomenu ugaja, ne bode menda lahko ugovarjati. Glavna stvar pak je, da ima česki Trut in z njim tudi RZ. v našem Trôtu, kakor sodim, prav močno podporo.

Dr. G. Krek.

